

L. JUHÁSZ ILONA

Andrássy Franciska rozсныói emlékjelei az idő sodrában*

ILONA L. JUHÁSZ

The Memorials of Franciska Andrássy in Rožňava in the Flow of Time

Keywords: spatial designation; fates of statues; memorials; local memory; Franciska Andrássy; Rozсныó; Rožňava; Krasznahorka; Krásna Hôrka

DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v27y2025i4.02>

1. A jótékonykodó Franciska szobra Rozсныó főterén

Andrássy Franciska, szül. Hablawetz (Bécs, 1838. október 4. – München, 1902. október 26.), Andrássy Dénes gróf feleségének neve, az emlékjeleitől függetlenül, napjainkban is ismerősen cseng Rozсныón és környékén, hiszen hozzá számtalan jótékony ügy támogatása kötődik. Mivel Franciska polgári származású volt, az Andrássy család rossz szemmel nézte Dénes gróf „rangon aluli” házasságát, akinek öccse, György javára le kellett mondania az elsőszülötti jogairól is. Andrássy György korai halála után a vagyon mégis Dénes gróftól jutott, mivel más személy nem volt a családban, aki örökös-ként szóba jöhetett volna. A gyermektelen házaspár vagyona nagy részét jótékony célra fordította, nevükhöz több alapítvány és intézmény létrehozása kötődik, s mint művészeti pártolók is ismertek voltak. Rozсныó és szélesebb környéke is különösen sokat köszönhetett nekik. Mivel a szélesebb család ellenezte, hogy Franciskát halála után a krasznahorkai vár családi kriptájában temessék el, Dénes gróf imádott feleségének végső nyughelyéül egy művészeti szempontból is kiemelkedő szecessziós stílusú mauzóleumot építtetett Krasznahorka határában a Kassa felé vezető főút bal oldala mellett, ahová halála után őt magát is itt helyezték örök nyugalomra.¹

* Jelen tanulmány a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja (KultMinor) által 2025-ben támogatott, Identitáskonstrukciók nemzeti kisebbségi közegben (Konštrukcie identit v podmienkach národnostných menšín) c. kutatási projekt eredményeit is tartalmazza.

1 A mauzóleum a krasznahorkai vár mellett a Rozсныói járás egyik fontos turisztikai látványosságává vált, évente nagyon sok hazai és külföldi turista keresi fel. A mauzóleumról bővebben

1. kép. A krasznahorkaváraljai mauzóleum Andrassy Franciska második temetése napján, 1904. október 26-án

GRÓF ANDRÁSSY DÉNESNÉ MAUZOLEUMA KRASZNAHORKÁN.

Forrás: Vasárnapi Ujság, 1904. október 30., 757. p.

Franciska grófnénak már halálát megelőzően kultusza alakult ki Rozsnyón és környékén is, ami halálát követően még inkább felerősödött, így számos emlékjele is kötődik hozzá. A legismertebb a Rozsnyó főterén, nagyrészt közadakozásból 1905. október 26-án a Rákóczi-őrtorony tövében felállított mellszobra, amely ma már szervesen hozzátartozik

lásd: <http://www.hradkrasnahorka.sk/index.php?page=mauzoleum&lng=hu> (utolsó megtekintés: 2025. 9. 30.)

tozik a városképhez, s nagyban hozzájárul ahhoz is, hogy a grófné emléke nem merült feledésbe. Magyarország területén Erzsébet királyné (Sissi) szobrai után Andrássy Franciska rozsnyói szobra volt a második köztéri alkotás, amelyet egy nő emlékére állítottak, tehát ebből a szempontból is különleges eseménynek számít ez az aktus.²

A rozsnyói elhatározás, hogy a város főterén szobrot állítanak neki, 1902 októberében bekövetkezett halálát követően nagyon hamar megszületett. Az ezzel kapcsolatos első hír *Szobor néhai Andrássy Dénes grófnénak!* címmel már a Sajtó-Vidék decemberi számában megjelent, s a városvezetés meg is szavazott 200 koronát erre a célra:

Jelentősegteljes indítványt fogadott el Rozsnyó város képviselőtestületi közgyűlése folyó hó 10-én. – Feymann László városi tanácsos ugyanis azzal az indítvánnyal lépett fel, hogy állíttassék fel városunkban korunk egyik leghumánusabban érző s gondolkozó úrnőjének, a nem régen megboldogult Andrássy Dénes grófnénak szobra, mely hirdesse időtlen-időig a nagy emberbarát emlékét. – Ez indítvány a képviselőtestület minden egyes tagjának szívében visszhangra talált, s egyhangúlag helyeseltetett s meg is bízott a polgármester hogy a szobor fölállítás módozatait minél előbb megállapítsák.

Örömmel üdvözljük az indítványt, életre való. Megvalósítandó. Mert ha valaki, úgy a kultúra és szegénység jótévedője szobrot érdemel. De szívesen üdvözljük a képviselő testületet is, hogy a szoborállítás eszméjét társadalmi útra terelte. Hadd dobbanjon meg annak a társadalomnak a szíve erősebben, melyért élt a nemes grófné.

Annnyival is inkább szükség van erre, mert e szoborra szívesen fogja adni fillérjét nemcsak a városnak, de széles e haza sok vidékének is minden lakója. Mert Andrássy Dénes grófné nemcsak a mienk volt, de széles e hazában minden kulturális és minden humánus intézményé.

Szívesen említjük meg még azt is, hogy Rozsnyó város képv. testülete már meg is szavazott a szoborra 200 koronát.³

A Rozsnyói Híradóban 1903. január elején megjelent írás szerzője nagy elragadtatással írt az elhunyt grófnéről, méltatva erényeit, s támogatva a szoborállítás tervét:

Mint az az eszme, mely kitör és eget kér, röppent útjára e három szó! Nyomában mindenütt a hála, a tisztelet és ragaszkodás nemes érzete buzogott föl és ha van az érzelemre igazi szó, úgy azt a három szót egy másik három követte, mely így hangzott: Igen, szobrot neki!

Szobrot, a mely hirdesse, míg csak mulandó e földön fennmaradhat, hogy volt egy mág-násasszony, volt egy hitben erős, lélekben magasztos, szívben mérhetetlenségig jó és nemes nő: példás férjnek tündöklő példás felesége, vezérkló csillaga: a ki a fényt és vagyont, rangot

2 Természetesen az ország területén több, a szakrális kisemlékek kategóriájába tartozó női szentnek állított szobor volt található, de Sissi vagy éppen Andrássy Franciska szobra nem sorolható ebbe a kategóriába, mivel világi személyekről van szó. Az első magyarországi Sissi-szobrot már nagyon korán, 1899. májusában állították fel Nyírádon. <https://ertektar.vpvarmegye.hu/veszprem-megyei-ertektar/kulturalis-oroksege?view=article&id=153:magyarorszag-elso-erzsebet-kiralynye-szobra-es-helyi-kultusza&catid=11> (utolsó megtekintés: 2025. 9. 30.)

3 Sajtó-Vidék, 1902. december 11., 2. p.

és pompát, élvezetet és hiú szórakozást megvetve, mulandó földi kincsektől és vágyaktól sosem érintve, mint egy szent alak, csak Krisztus szeretetét gyakorolva élt...

[...] Nem Neki, oh nem! Magunknak, a jövő nemzedékeknek és azok okulására állítjuk mi föl ezt a szobrot. Az Úr ajándékát becsüljük és tiszteljük meg benne, azt a ritka és szép ajándékot, a melyet hogy elvett tőlünk szellemében mely örökké élni fog, míg árva és elhagyott, szegény és erőtlen özvegy és gyámoltalan, nemzet és társadalom, kultúra és művészet, humanizmus és intézmények lesznek – újra visszaadott nekünk fénylő csillagul.⁴

Az adományok összege január elején már eléggé számottevőnek volt mondható (11 545 korona gyűlt össze), különösen annak fényében, hogy a felhívás még nem is jelent meg nyilvánosan. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az összegyűlt pénzösszeghez jelentősen hozzájárult Sulyovszky István, Andrassy Dénes gróf uradalmi kormányzója, aki az általa gyűjtött 10 000 koronát a helybeli takarékpénztárban helyezte el, s az erről szóló könyvecskét Sziklay Géza polgármesternek adta át.⁵

Az egy szűkebb körű bizottság által összeállított felhívást 1903. január 10-én tették közzé nyilvánosan, s a tervek szerint a szobor leleplezését Andrassy Franciska halálának első évfordulóján, 1903. október 26-án gondolták megvalósítani.⁶ Részlet a felhívás szövegéből:

Szobrot Franciska Grófnénak!

Rozsnyó rendezett tanácsú szabad bányaváros képviselőtestülete elhatározta, hogy az 1902. év őszén elhalt és az egész hazában jótekonyságáról? És tisztelt Andrassy Dénesné grófnénak emlékszobrot emel.

Ennek a határozatának a megvalósítását a szoborbizottságra bízta.

Rozsnyó város e ténykedésével a megboldogult grófné emlékének mélységes erkölcsi jelentőségét óhajtván megadni, alkalmat kíván nyújtani arra, hogy mindenki, a ki a szép, jó és nemes iránt fogékonysággal bír és az önzetlen nemeslelkűséget megbecsülni tudja, adományaival a szobor létesítéséhez hozzájárulhasson

Hadd álljon és pedig mielőbb a szépet, jót és nemeset jelképező Franciska-szobor és hirdesse az Ő nagyságát!

...Egy Asszony halt meg, a ki Angyal volt:

A jótekonyság nemes Angyala...

Egy Híves halt meg, a ki tündökölt,

És férjének volt Vezérsillaga!...

...Ismertük Őt! ...Bérces Gömör a legjobban,

Hisz itt fakasztott örömkönnyeket...

S hogy meghalt, a gyász itt volt a legnagyobb,

Itt sírtak érte gyászos könnyeket!...

4 Szobrot Franciska grófnénak! *Rozsnyói Híradó*, 1903. január 4., 2. p.

5 Szobrot Franciska grófnénak! *Rozsnyói Híradó*, 1903. január 4., 2. p.

6 Dagadó vitorlákkal... *Rozsnyói Híradó*, 1903. január. 10., 1. p.

Meghalt, hogy éljen, míg csak él a földön
A hit, remény és nemes szeretet...
Meghalt, hogy éljen végtelen időig
Felőle hálás, bús emlékezet!...

Idők fogával dacoló legyen
Az anyag, melyben lelke élni fog,
Pusztíthatatlan ércalak, a melyben
Szerető szíve még mindig dobog!

Dobog, mert nemes, hő tettekre serkent,
Példával szolgál, jóra lelkesít,
S tanítást adva késő nemzedéknek
A bús jelenre szebb jövőt derít!

Mérhetetlen szívjósága bibliai alakká emelte Őt, a kiről legendák még a messze
jövőben is beszédes ajakkal fognak szólani!
Tehát adakozzunk!

Rozsnýón, 1903. január hóban⁷

A felhívást a szoborbizottság nagybizottsága nevében Sziklay Géza polgármester, a bizottság elnöke, Gál Miksa városi közgyám, a bizottság pénztárosa, dr. Pösch József városi tisztí ügyész a bizottság jegyzője nevével tették közzé.

A szoborbizottság 1903. január 11-én küldte szét a hivatalos gyűjtőíveket, s a Rozsnýói Híradó a gyűjtés meghirdetését követően folyamatosan közölte az adományozók nevét és feltüntette az általuk küldött összeget is. Ezekből az értesítésekből kitűnik, hogy nem csupán Rozsnýóra és környékére küldtek gyűjtőíveket, hanem távolabbi helyekre is. Ennek alapján feltételezhetjük, hogy a jóval szélesebb környéken is ismert lehetett Andrássy Franciska jótékonykodása. Január 18-án arról számolt be a lap, hogy Mayer István Gombaszögről 10, a Magyarország Vármegyei és Városai szerkesztősége 10, Blum Rezső igazgató Pelsőcről 100, rozsnýói úri kaszinó 100 koronát küldött a szoborra.⁸ A következő hét adományozóinak listáját például a tiszolci magyar kaszinó vezette, s amelynek tagja, Hegedűs Zoltán az alábbi sorokat küldte be a szerkesztőségnek:

Megdicsőült a jótékonyosság Angyala! Az Úr adta, az Úr elvette... Annyi erényt oly fölséges lelket már porhüvely nem takarhatott. Ő elvégezte szent misszióját itt lent a földön s eltávozott – megdicsőült. Megszűnt dobogni egy valóban nemes szív, amelyben Krisztus szeretete lakozott. Angyal kellett az Istennek! Igen, öntsük ércbe a legnemesebb alakot, ki csak másnak élt, kinek magasztos lelke már meg van örökítve az Ő tetteiben, itt a földön és fönt az örök dicsőség honában! Álljon magasan a szent szobor, örökös követendő példa gyanánt, – mint kell élnünk, hogy soha ne haljunk meg.

7 Dagadó vitorlákkal. Rozsnýói Híradó, 1903. január 11., 1. p.

8 A Franciska szoborra... Rozsnýói Híradó, 1903. január 18., 2. p.

Szepesi Géza, a jászóvári premontrei kanonokrend rozsnói társházának házfőnöke s egyben a rozsnói katolikus főgimnázium igazgatója a 200 koronás adományhoz az alábbi sorokat mellékelte: „A hit és erkölcs, a szeretet és a jóság angyalának halhatatlan lelkét megörökíteni hivatott emlékszoborra házunk nevében küldöm érzelmeink tiszteletadóját.” A helyi Izraelita Nőegylet 20 koronás adományával az összegyűjtött összeg január második felében 12 046 korona 40 fillérre emelkedett.⁹

A felállítandó szobor leleplezési ünnepségére egy emlékalbum kiadását is tervbe vették, amelyben Andrassy Franciska életét és jótékony cselekedeteit kívánták megörökíteni. Az emlékalbum szerkesztésével Komoróczy Miklós¹⁰ gimnáziumi tanárt és lapszerkesztőt bízták meg.¹¹

Andrassy Franciska névnapján, 1903. március 9-én Budapesten az Országos Nőképző Egyesület ünnepséget szervezett, amelyen a fent említett Komoróczy Miklós

9 Andrassy Dénesné grófné szobrára. *Rozsnói Híradó*, 1903. január 25., 5. p.

10 Komoróczy Miklós Ede (1863, Borsodtapolcsány – 1926, Budapest) újságíró, szerkesztő, tanár és műkedvelő néprajzkutató nagyon jelentős szerepet játszott Rozsnyó kulturális életében. Az Ede keresztnévet nem tüntette fel sajtóban megjelent írásainál és verseinél. Tököly Gábor *Ki kicsoda Rozsnyón* című kötetében többek közt az alábbiakat írja róla: „...gimnáziumi tanulmányait Rimaszombatban, Kassán, Lőcsén és Budapesten végezte. 1883 és 1885 között a színiakadémiára járt, majd rövid ideig a Népszínház majd több vidéki társulat tagja volt. Rövid idő elteltével lapszerkesztőként bukkant föl Nyitrán, majd Miskolcon, és azt követően Budapesten. 1892-ben Rozsnyóra költözött, ahol középiskolai tornatanárként helyezkedett el. 1893-tól a jászóvári premontrei rend által igazgatott helybeli katolikus főgimnázium tornatanára lett (1916-ig) [...] Főállása mellett lapszerkesztőként is működött. 1898 és 1901 között a *Sajó-Vidék* szerkesztője (ezt a lapot 1898. május 1-én ő is indította), majd 1902 végétől Blum József helyett a *Rozsnói Híradó* című hetilap főszerkesztője volt (1902. október 5-től 1907. október 6-ig). 1903 elején Vay Sándor egy meggondolatlan rosszindulatú megjegyzése következtében hatalmas vita bontakozott ki Komoróczy és Markó Miklós között, és ennek a vitának jelentős sajtóvisszhangja is volt. Komoróczy a lapot egyértelműen a liberális pártpolitika szolgálatába állította, hiszen ő maga a liberális párt hangadó városi képviselője volt. 1906-ban a liberálisok háttérbe szorulását követően Komoróczy lemondott főszerkesztői tisztéről, de október 3-tól ismét a *Sajó-Vidék* felelős szerkesztőjeként működött. 1894 és 1919 között a lapszerkesztés, irodalmi tevékenység és néprajzi kutatások mellett mint testnevelő tanár dolgozott a katolikus gimnáziumban. Tagja volt számos szervezetnek, így pl. a Felvidéki Magyar Írók és Újságírók Szövetségének is. Bár mint színész nem futott be nagy karriert, de színházi évkönyvek szerkesztésével, vidéki színielőadások rendezésével és irodalmi estek szervezésével szép sikereket ért el. Komoróczy Miklós Ede népszerű alakja volt Rozsnyó társadalmi és kulturális életének. Alkalmi költőként gyakran lépett a város nyilvánossága elé [...] 1899-ben a *Sajó-Vidék* nyomda gondozásában egy történelmi témájú ifjúsági elbeszélést jelentetett meg »Szászvári gyász« címmel, melyhez kollégája, Lammel Antal rajztanár készített illusztrációkat. Komoróczy Miklós Ede tevékenyen részt vett a századelőn megjelent vármegye monográfiák sorában kiadott Gömör-Kishont vármegye kötetének létrejöttében. Gazdag publicisztikai munkássága során a Móczy bácsi és Móczy mester írói álnevet használta.” (Tököly 1999, 179. p.) Megjegyzem, hogy neve a korabeli forrásokban váltakozva Komoróczy és Komoróczy formában is szerepel.

11 Franciska emlékalbum. *Rozsnói Híradó*, 1903. február 1., 3. p.

jelentős szerepet játszott. Egyrészt elszavalta saját, Andrássy grófnéről írt költeményét, s ő volt a szerzője Az *Andrássyak nagyasszonyai* címmel tartott felolvasásnak is. Az ünnepség bevételét a rendezők a Franciska-szoborra ajánlották fel, s a jelenlévők egy része a szoborra külön is adakozott.¹²

Komoróczy Miklós a grófné névnapja alkalmából Budapesten előadott versét nyomtatásban a *Rozsnýói Híradó* március 8-án megjelent számának címlapján hozta nyilvánosságra:

Franciska napjára.

Március 9.

*Nem múlhat el, ki nem a mulandóknak,
De örökbecsű erényeknek élt;
Nem múlhat el, ki égi szeretetnek
Szentelte nemes, munkás életét! –
Örökre él, ki hitben és erényben
Vezérlő csillagként ragyoghatott;
Örökre él, ki munkálkodva bölcsen
Állandó, nemes művet alkotott!
...A halhatatlanság szép égi fénye
Ragyogja annak emlékét körül
S az Úr, mert anglyalt nyert az égből
Hívének nagy diadalán örül!*¹³

A *Rozsnýói Híradó* szerkesztősége a fentebb említett budapesti rendezvényhez hasonlóan Rozsnýón is megrendezte a Franciska-ünnepséget azzal a céllal, hogy adományt gyűjtse a grófné szobrára. Ezúttal is elhangzott Komoróczy Miklós Andrássy grófnéről írt verse, valamint Az *Andrássy család nagyasszonyai* címmel vetített képekkel kísért felolvasást is tartottak.¹⁴ A rendezvényen részt vett a budapesti Országos Nőképző Egyesület elnöknője, Rudnay Józsefné is, aki elhozta magával budapesti Franciska-ünnepség bevételét a szoborbizottságnak.¹⁵ Az összeg 600 koronát tett ki, s ezzel s a grófné szobrára közben érkezett adományok teljes összege 18 155 korona 87 fillérre nőtt.¹⁶

Bár az adományok folyamatosan érkeztek, a szoborbizottság mégsem volt elégedett a gyűjtőívek beküldésének számával, mivel 900 még nem érkezett vissza a megszabott

12 A Franciska-szoborra. Franciska-ünnepély Budapesten. *Rozsnýói Híradó*, 1903. március 15., 3. p.

13 *Rozsnýói Híradó*, 1913. március 8., 1. p.

14 A Rozsnýói Híradó Franciska-ünnepsége. *Rozsnýói Híradó*, 1903. április 4., 4. p.

15 Rudnay Józsefné Rozsnýón. *Rozsnýói Híradó*, 1903. április 5., 4. p.

16 A Franciska-szoborra. *Rozsnýói Híradó*, 1903. április 5., 3. p.

határidőig, április 15-ig. Kéréssel fordult mindazokhoz, akik erről megfeledeztek, hogy postafordultával küldjék vissza a gyűjtőíveket.¹⁷ A felhívás eredménnyel járt, hiszen ezt követően több helyről is küldtek további gyűjtőíveket és pénzadományokat is: „Mióta a gyűjtőívek beküldését szorgalmazó kérelem szétküldetett, újból tömegesebben érkeznek vissza a gyűjtőívek és érkeznek be az adományok a bizottsághoz és lapunk szerkesztőségéhez is. A gyűjtés különben még az egész vonalon javában folyik és igen sok gyűjtő iv van még mindig künn, amelynek kapcsán az adományok ezután fognak befolyjni.”¹⁸ 1903. május 17-én a szoboralap összege 20 790 korona 26 fillért tett ki.¹⁹

A Franciska-szoborbizottság június 26-i ülésén véglegesen döntött a tervezett szobor helyéről. Egyhangúlag elfogadták a határozatot, miszerint a grófnéről mellszobor készül, amely a Rákóczi-térre kerül, mégpedig a „Berzétei-utcára néző részében, az utcának a tengelyében fogják fölállítani”, s a szobor elhelyezésére és tervezésére vonatkozó szakvélemény megadására és az eljárásra nézve a bizottság Holló Barnabás budapesti szoborművészt, „a vármegye jóhírnevű fiát fogja felkérni, s a megállapodások után pályázatot kiírni”.²⁰

Az adományok ezt követően is folyamatosan érkeztek a gyűjtőívekkel együtt. A szoboralap gyarapodásáról az 1903. július 5-én közzétett kimutatás bevezető szövegében arról is tájékoztatták az olvasókat, hogy a szobor ügyében milyen előrelépések történtek.²¹

Az adományokkal kapcsolatos utolsó kimutatás 1903. július 12-én jelent meg az alábbi szöveggel:

*Az a kegyeletes és hálás megemlékezés, melylyel Rozsnyó város és vidéke az ő letűnt csillaga, Andrassy Dénesné grófné iránt mindenha viseltetett és most, midőn elvesztette különösen viseltetik, immár fényes kifejezést nyert abban a tényben, melyet a szoborra való gyűjtés eredménye fölmutat. A gyűjtés befejezéséhez érkezünk. Jóleső tudattal mondhatjuk el mi is, mint a közönség önzetlen orgánuma, hogy e nemes célra tekintélyes összeget gyűjtöttünk. Múlt hét folyamán volt a végleges elszámolásunk, melyből kitűnik, hogy a Rozsnyói Híradó a már egyes lapszámaiban nyugtatott kisebb és nagyobb összegeket tekintve végeredményében 944 korona 62 fillért gyűjtött és adott át a nagyszívű és halhatatlan lelkű Nagyasszony méltó emlékének a megörökítését célzó szoboralap javára. Vármegyénk lelkes fia, Holló Barnabás szobrászművész már mintázza is azt a fönséges lelkű asszonyt, hogy azután ércebe, örökké tartó ércebe öntessük őt, aki szíveinkbe önmagát oly kitörölhetetlenül belevéste. Az összes gyűjtés a mai napig, az időközi kamatokat be nem számítva: 22 214 korona 91 fillér. Olyan összeg, amelyért művésztünk önzetlen lelke és szíve maradandó, becses és szép emléket fog a mi Nagyasszonyunknak emelni.*²²

17 A Franciska-szoborra. *Rozsnyói Híradó*, 1903. május 3., 2. p.

18 A Franciska-szoborra. *Rozsnyói Híradó*, 1903. május 10., 2. p.

19 *Rozsnyói Híradó*, 1903. május 17., 2. p.

20 A Franciska-szobor és menház. *Rozsnyói Híradó*, 1903. június 28., 2. p.

21 A Franciska-szoborra. *Rozsnyói Híradó*, 1903. július 5., 2. p.

22 A Franciska-szoborra. *Rozsnyói Híradó*, 1903. július 12., 3. p.

A gyűjtés lezárása után azonban még mindig érkeztek adományok a *Rozsnói Híradó* szerkesztőségébe. A rimabrézói ág. hitv. ev. egyház Liskay János lelkész útján 6 korona 35 fillért, a páskaházi ev. ref. egyház pedig Lőkös Sándor lelkész útján 6 koronát, Pauchly Rezső erdőgondnok Rozsnóról pedig egy fogadás összegének a felét, 10 koronát küldött. Így az adományok összege 22 226 korona 62 fillérre módosult.²³ Augusztusban Roxer Gyula Nadabuláról 3 koronás,²⁴ a csízi református egyház 20 koronás,²⁵ valamint Andrásy Géza grófné 1000 koronás adományával bővült a szoboralap összege.²⁶ A lap későbbi, októberi számban azonban egy helyesbítést közöltek Andrásy Gézáné adományozásával kapcsolatban a következő szöveggel: „Lapunk folyó évi harmincharmadik számában hibás kimutatás folytán azt közöltük, hogy Andrásy Gézáné grófné ezer koronát adományozott a szoborra. E közleményünket most következőkben javítjuk: özv. Andrásy Manóné grófné és külön Andrásy Géza gróf és neje adtak a szoborra ezer-ezer koronát, így összesen kétezer koronát.”²⁷ 1903. szeptemberében még mindig gyarapodott az összeg: Megyaszó község 25 koronát,²⁸ Alsófehér vármegye alispánja Nagyenyedről 4 korona 70 fillér adományt küldött.²⁹ Szeptemberben Eperjesről, Hodinka Mihálytól érkezett 10 korona.³⁰

A Franciska-szobor elkészítésével megbízott „Holló Barnabás szobrász daczára annak, hogy néhány héttel hamarabb kapta meg a budai Lajos szökőkút megrendelését, melynek főalakja egy Árpád-korabeli magyar harcos, ki egy tábori kürtből nagyot iszik, mégis ezen a 44 ezer koronás munkát félbehagyta, hogy a Franciska szobor egész új mintáját augusztus hó közepén úgy a szobor bizottságnak, mint a nagy közönségnek a városháza nagytermében bemutassa. Holló szobrász ez alkalommal többi művét fényképeken kiállítja.”³¹ A Franciska-szobor mintája 3 napig volt közszemlére elhelyezve a városháza nagytermében. Ez alkalomból Holló Barnabás is több napon át a városban tartózkodott.³²

23 A Franciska-szoborra. *Rozsnói Híradó*, 1903. július 19., 3. p.

24 A Franciska-szoborra. *Rozsnói Híradó*, 1903. augusztus 2., 3. p.

25 A Franciska-szoborra. *Rozsnói Híradó*, 1903. augusztus 9., 3. p.

26 A Franciska-szoborra. *Rozsnói Híradó*, 1903. augusztus 16., 3. p.

27 Adományok a Franciska-szoborra. *Rozsnói Híradó*, 1903. október 4., 3. p. Elképzelhető, hogy Andrásy Manóné presztízskérdést csinált az adományozásából, s ezért kérhette a lap szerkesztőségét, hogy az adománya beküldését ugyanolyan dátum alatt tüntessék fel, mint Andrásy Gézánéét. Feltételezésünket arra alapozzuk, hogy az Andrásy család nagyon ellenségesen fogadta, hogy Andrásy Dénes gróf a polgári származású Franciskát vette feleségül.

28 *Rozsnói Híradó*, 1903. szeptember 6., 3. p.

29 *Rozsnói Híradó*, 1903. szeptember 13., 2. p.

30 *Rozsnói Híradó*, 1903. október 11., 3. p.

31 *Sajó-Vidék*, 1903. július 23., 2. p.

32 Személyi hír. *Rozsnói Híradó*, 1903. augusztus 23., 2. p.

Még a szoborminta bemutatását megelőzően a *Sajó-Vidék* közzétette a budapesti Magyarország című lapban megjelent írást, így ebből megtudható, milyen szobrot tervezett a művész:

A „Magyarország” napilapban olvassuk: az ország városai szinte egymással vetélkednek nagyjaink emlékének megörökítésében. Újabban Rozsnyón, Gömörvármegyében indítottak mozgalmat egy ilyen emlékmű felállítására. A páratlan szívjóságú gróf Andrássy Dénesné akarják érczalakban megörökíteni, nem is egész két év alatt: 1904. okt. 26-áig, ami tekintve ilyen érczalakok létesítésének költséges voltát, merész vállalkozás. Francziska grófné, a ki egész életét a szegények és szűkölködők istápolására fordította, tiz év alatt több mint 600 000 koronát osztott szép Gömörmegyében. A hálás rozsnóiak öt méter magas mellszoborban örökítik meg a nagyasszonyt, a mint a szobor talapzatán álló életnagyságú özvegyasszony gyermekeivel megkoszorúzza a szobrot. Maga a szobor történeti nevezetességű helyen lesz fölállítva, a rozsnói Rákóczi-téren, szemben a város legszebb, Berzéli nevű utcájával, háttal az ősrégi városi őrtoronyval, a mely falaiban több ágyugolyót őriz. Ezen a helyen tartott 1706-ban II. Rákóczi Ferencz országgyűlést. Az életnagyságú mellékalakokkal ellátott mellszobor elkészítésével a hangonyi születésű Holló Barnabást bízták meg, a ki sikerülten oldotta meg feladatát...³³

A Franciska-szobor mintájának rozsnói bemutatását követően új fordulatot vett a szobor ügye. Minden jel arra mutat, hogy Andrássy Dénes közbelépése változtatta meg a bizottság eredeti tervét, miszerint a szobrot Holló Barnabás készítse el. A gróf egy pályázat kiírását javasolta. Valószínűleg nem volt elégedett a szobortervvel. Az ügyről tudósító hírlapíró biztosra vette, hogy végül mégis Holló Barnabás műve nyeri meg a pályázatot:

A bizottság a nagystílusú művészlélek emez igazán művészi alkotását alkalmasnak találta ugyan a kivételre mindamellet egyfelől azért, mert némely jelentéktelen részletkérdés tekintetében a bizottság egyes tagjai eltérő véleményen vannak, de másfelől és főképpen azért, mert Andrássy Dénes gróf ezt az alkalmat is föl akarja használni arra, hogy a művészetek iránt tanúsított pártfogásának újabb tanújelét adja azáltal, hogy alkalmat nyújt hazánk ifjabb művészgenerációjának egy a dolog természete szerint az ügyre is csak áldásos művészi versenyre több tekintélyes pályadíj kitűzésével, a bizottság a nemes grófnak erre irányuló egyenes kívánsága folytán holnap megtartandó ülésén pályázatot fog kiírni a Franciska-szoborra. A pályázat feltételei, valamint a pályadíjak tekintetében is ezen az ülésen fog határozni a bizottság. Mi pedig bizonyosra vesszük, hogy a pályázat eredménye is a mi neves művészföldünk, Holló Barnabás dicsőségét fogja hirdetni.³⁴

³³ Francziska szobor Rozsnyón. *Sajó-Vidék*, 1903. július 9., 3. p.

³⁴ Rozsnói Híradó, 1903. augusztus 30., 2. p.

1903. szeptemberében még mindig gyarapodott a szoboralap: Megyaszó község 25 koronát,³⁵ Alsófehér vármegye alispánja Nagyenyedről 4 korona 70 fillér adományt küldött.³⁶ Szeptemberben Eperjesről, Hodinka Mihálytól érkezett 10 korona.³⁷

A szoborbizottság rövidesen újabb ülést hívott össze, amelyen az indoklással, miszerint „Andrássy Dénes grófnak azt a nemes intencióját, hogy a magyar képzőművészetnek föllendítése érdekében bőkezűségével versenyzésre alkalmat óhajt nyújtani, magáévá tette”, és pályázat kiírásáról döntött a Franciska-szobor ügyében.³⁸ A pályázat két hét múlva meg is jelent a *Rozsnói Híradó*-ban.³⁹

A Budapesten megjelenő *Vasárnapi Ujság* későbbi, 1904. évi 8. számában is megjelent egy írás, amely arról is tájékoztatott, miért nem fogadta el a bizottság a szobor elkészítésével saját maga által felkért művész szobormintáját. A hírből megtudható az is, hogy a meghirdetett pályázaton Holló Barnabás nem vett részt.

Eleinte az volt a terv, hogy a szobrot Gömör vármegye szülöttével, Holló Barnabás ismert szobrászművészünkkel készíttetik. Holló el is készítette a mintát. Művén a mellszobor talapzata előtt özvegy asszony áll kezeivel egyik kisgyermekét emelve. A gyermek jobbjaival virágot nyújt fel a főalaknak, a kihez az özvegy is hálás arczzal tekint fel. Az özvegy baloldalán áll egy nagyobb leányka, ki a szobor talapzatára tesz le virágot. A szépen sikerült mintát a szoborbizottság már-már el is fogadta kivitelre, utolsó ülésén azonban nézeteltérések merültek fel, mire azt a határozatot hozták, hogy nyilvános pályázatot hirdetnek. A pályázatot január 15-iki határidővel ki is írták; Holló Barnabás nem vett benne részt, így is szép eredménye lett a pályázatnak: huszonegy pályamű között válogathatott a bizottság.⁴⁰

A Franciska-szobor-pályázat leadásának határidejét a bizottság 1903. december 31-re tűzte ki. A kiszabott határidőre azonban csupán egy pályamű érkezett meg, amit becsomagolva hagytak, mert a tervek szerint valamennyit egyszerre tervezték felnyitni és közszemlére kiállítani.⁴¹ Mivel december végéig nem érkezett újabb pályamű, mert a pályázók számára nagyon szűkös volt a kiszabott határidő, ezért arra kérték a bizottságot, hogy azt hosszabbítsa meg. A művészek kérését figyelembe véve a bizottság az új határidőt 1904. január 15-re módosította.⁴²

35 *Rozsnói Híradó*, 1903. szeptember 6., 3. p.

36 *Rozsnói Híradó*, 1903. szeptember 13., 2. p.

37 *Rozsnói Híradó*, 1903. október 11., 3. p.

38 *Rozsnói Híradó*, 1903. szeptember 6., 3. p.

39 Pályázat gróf Andrássy Dénesnének Rozsnón (Gömör vm.) felállítandó mellszobrára. *Rozsnói Híradó*, 1903. szeptember 20., 4. p.

40 Gróf Andrássy Dénesné szobra. *Vasárnapi Ujság*, 1904/8, 123–124. p.

41 *Rozsnói Híradó*, 1903. december 13., 2. p.

42 A Franciska-szobor pályázat elhalasztása. *Rozsnói Híradó*, 1903. december 25., 4. p.

Január 15-ig összesen 21 pályamű érkezett a szoborbizottsághoz. A mintákat az úri kaszinó nyári helyiségében állították ki, ahol a szoborbizottság tagjain kívül Ivánkovits János püspök és Sulyovszky István kir. tanácsos, uradalmi kormányzó is megtekintette ezeket és jegyzeteket is készítettek. A szobormintákat lefényképezték, hogy Andrassy Dénes grófnak is be tudják mutatni.⁴³ A nagyközönség is megtekinthette a szobormintákat, naponta délelőtt 10–12-ig és délután 2–4-ig volt rá lehetőségük.⁴⁴ A szobrokról dr. Oravecz Ödön által írt részletes értékelést a *Rozsnyói Híradó* közölte.⁴⁵

A szoborbizottság január 24-én ülést tartott, hogy értékelje a 21 beérkezett pályaművet. Meghallgatták Ivánkovits János katolikus püspök, valamint Hampel József udvari tanácsos, egyetemi tanár szakvéleményét is a szobormintákról. Andrassy Dénes gróf véleményét Szulyovszky István tolmácsolta. Mivel a gróf még nem döntött a nyertes pályaműről, a bizottság úgy határozott, hogy érdemi döntést csak a következő ülésén hoz. A január 30-án tartott ülés előtt megérkeztek Andrassy Dénes javaslatai is, így ezeket figyelembe véve határoztak:

Egyhangú határozattal nyújtotta a bizottság az első díjat (kétezer korona) a Három szív jeligés (20. számú) szoborműnek, amely mint azt a gróf is kifejezte, legjobban, sőt teljesen hűen eltalálta Franciska grófné vonásait a mellszoborban és amelynek mellékcsoportja is legjobban fejezi ki azt az intenciót, amelynél fogva az elhunyt grófné áldott emléket Rozsnyó város a szoborműben megörökíteni kívánja. A pályanyertes szobormű mesterei Horvay János szobrász és Szomolovszky műépítész.

Második díjat (1000 koronát) nyert tizenegy szavazattal hét, ellenében a Fekete szív jeligés (21. számú) szobormű, amelyet Ligeti Miklós szobrászművész és Jámbor Lajos és Bálint Zoltán műépítészek terveztek.

A harmadik díjat, (hatszáz koronát) általános szótöbbséggel a Caritas jeligés minta nyerte el. Szerzője Andrejka József szobrász, állami felsőbb ipariskolai tanár Budapesten.

Az első díjat nyert szoborművet a bizottság egyszersmind kivételre is elfogadta s a további teendőkre nézve öttagú bizottságot küldött ki. A díjat nem nyert pályaművekre nézve a bizottság akként határozott, hogy azokat záros határidőn belül igazolt tulajdonosaik átvehetik a száz korona költségtérítési összeggel együtt és elszállítani tartoznak. Az esetlegesen hátramaradó szobormintákat a kítűzött határidőn túl a helybeli tanintézeteknek ajándékozzák.⁴⁶

A szoborpályázat mintáit öt művész a szoborbizottságnak ajándékozta, s a többi pályamű egy része is Rozsnyón maradt.⁴⁷ Az első helyet nyert szoborminta alkotói a bizottság

43 Franciska grófnő szobormintái. *Rozsnyói Híradó*, 1904. január 17., 3. p.

44 *Rozsnyói Híradó*, 1904. január 24., 3. p.

45 Franciska-szobor. *Rozsnyói Híradó*, 1904. január 17., 4–5. p.

46 A szoborbizottság döntése. *Rozsnyói Híradó*, 1904. január 24., 2. p.

47 *Rozsnyói Híradó*, 1904. február 14., 3. p. A minták ma a rozsnyói Bányászati Múzeum gyűjteményét képezik és a múzeum Markó-féle épületében tekinthetők meg.

döntését követően Rozsnóra látogattak, hogy megtekintsék a szobor helyét. Bizonyos kérdéseket Krasznahorkaváralján Szulyovszky Istvánnal, Andrássy Dénes gróf uradalmi igazgatójával beszéltek meg. A szobor elkészítését 1905 tavaszára ígérték.⁴⁸

A pályázat győztese, Horvay János és Szomolovszky Ödön a szoborminta elkészülte után ismét Rozsnóra érkeztek, s azon a helyen, ahová majd a kész művet felállítani tervezték, teljes nagyságban bemutatták. Feymann László kérésére a szobor modelljét a főtéri bemutatás után a rozsnói gyógyfürdő nyári táncra szolgáló helye fölött állították fel.⁴⁹ Hogy meddig volt ezen a helyen, arról később már nem írtak a lapok.

A szoborminta elkészültét követően még mindig érkeztek adományok a szoborra. A *Rozsnói Híradó* közlése szerint az összegyűlt összeg 1904. július 19-én 22 226 korona 62 fillér volt.⁵⁰

A művészek 1905. február elejére készültek el Franciska grófné mellszobrával, amit el is küldtek Rozsnóra a szoborbizottságnak. A két művész a szobor mellékalakjainak elkészítését tavaszra ígerte.⁵¹ Május elején Eduard Schmucker müncheni építésmérnök és Mayer Géza uradalmi „erdőmester” megkezdte a szobor helyének és környékének nivellálását. A munka befejezését nyárra tervezték.⁵² Közben a szoborbizottság is ülésezett, s egyebek közt arról is határozott, hogy Holló Barnabásnak Andrássy grófné legelső szobormintája elkészítéséért 300 koronát utal át, amely összegben annak idején a művésznek adott megbízás idején megállapodtak.⁵³

A szobor alapozási munkálatait és a parkosítás előmunkálatait augusztus végén fejezték be.⁵⁴ A szoborbizottság szeptember elején tartott ülésén tagjainak sorába választotta Fáy István városi kapitányt is. Döntés született a szoborleleplezés időpontjáról is, amelyet október 25-re tűztek ki.⁵⁵

Szeptember elején közben Andrássy Dénes gróf hazaérkezett külföldi útjáról Krasznahorkaváraljára, ahonnan bekocsizott Rozsnóra, hogy megtekintse a Franciska-szobor alapozási munkálatait. A szoborral kapcsolatban beszélgetést folytatott dr. Markó Sándor szoborbizottsági elnökkel is. Hogy miről volt szó pontosan, arról nem tájékoztatott a lap.⁵⁶

48 Az első díjat nyert szoborminta... *Rozsnói Híradó*, 1904. február 21., 3. p.

49 A rozsnói Franciska szobor dekorális modelljét. *Rozsnói Híradó*, 1904. június 26., 3. p.

50 A Franciska-szoborra. *Rozsnói Híradó*, 1903. július 19., 2. p.

51 *Rozsnói Híradó*, 1905. február 19., 2. p.

52 A Franciska-szobor helye. *Rozsnói Híradó*, 1905. május 14., 2. p.

53 *Rozsnói Híradó*, 1905. május 21., 2. p.

54 *Rozsnói Híradó*, 1905. augusztus 30., 3. p.

55 A Franciska-szoborbizottság ülése. *Rozsnói Híradó*, 1905. szeptember 10., 2. p.

56 Andrássy Dénes gróf Rozsnón. *Rozsnói Híradó*, 1905. szeptember 24., 2. p.

A Franciska-szoborbizottság keretében létrehozták a szoborleleplezést rendező bizottságot is, amely szeptemberben tartotta első ülését. Ezen megegyeztek a leleplezési ünnepély dátumának megváltoztatásáról: az új döntés alapján nem október 26-án, hanem október 29-én délelőtt 11 órakor kerül rá sor. Mivel Andrassy Dénes a leleplezési ünnepséget minél kisebb arányúnak óhajtotta, a rendezőbizottság ennek alapján hozott meg bizonyos határozatokat. Olyan döntés is született, hogy meghívókat nem adnak ki, csupán értesítéseket. Megegyeztek a leleplezési ünnepség programjában is. Mivel arra számítottak, hogy nagyon sokan érkeznek majd távolabbról is a szoboravatásra, a rendezőbizottság saját feladatának tekintette, hogy e vendégek elszállásolásáról gondoskodjon.⁵⁷

A Rozsnyói Híradó október 15-i számában már részletesen tájékoztatták a lakosságot a szobor felállítással kapcsolatban, valamint közölték a felavatás programját is.

Rövid néhány nap múlva állani fog városunk főterén a jótékonyság nagyasszonyának, Franciska grófnének a szobra, melyet Horvai János és Szamolovszky Ödön szobrászművészek terve szerint Martinelli és Kabay, a kivitel kitűnő emberei készítettek.

A tervező művészek és szobrászok gyönyörű alkotása valóban díszére lesz nemcsak Rozsnyó városának, de az egész országnak. Nevezetes ez a szobormű azért is, mert megboldogult Erzsébet királynénk szobra után ez lesz a második, melyet hazánkban hölgynek emelnek.

A szobor mellékalakjai teljesen márványból vannak faragva. A modern kiképzésű talapzaton a nagyasszony mellszobra fehér lazi márvány, míg a posztamens aljában elhelyezett plasztikai csoportkép, valamint a lépcsőzet pozsicsai márvány. Az egész szobormű gyönyörűen elkészített, kettős terasszal bíró, lépcsőzetesen emelkedő magaslaton van elhelyezve.

A szobrot folyó hó 29-én fogják kegyeletes ünnepség keretében leleplezni. A leleplezésről szóló értesítés a következő: Andrassy Franciska Grófné megdicsőült emlékezetére Rozsnyó szabad bányaváros közönsége közadakozásból szobrot emelt. A nemes grófné jóságát és emberszeretetét hirdető szobrának 1905. október 29-én délelőtt 11 órakor lesz az ünnepélyes leleplezése. Az ünnepség sorrendje:

- 1. Megnyitó ének. Beethoven isten dicsőségére, előadja a rozsnyói püspöki szeminárium énekkara*
- 2. Ünnepi beszéd, mondja Markó Sándor dr. kir. tan., a szoborbizottság elnöke.*
- 3. Ének. Losonczy fohásza. Alkalmi szövegét írta Wahler Géza főgimn. tanár. Előadja a rozsnyói kath. és ág. hitv. főgimn. egyesített énekkara.*
- 4. Ünnepi óda. Írta és előadja Komoróczy Miklós főgimn. tanár.*
- 5. Alkalmi beszéd. Mondja Sziklay Géza polgármester.*
- 6. Költemény. Szavalja Schmidt Mariska k.a.*
- 7. Záró ének. Hymnusz.⁵⁸*

⁵⁷ A Franciska-szobor leleplezése. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 1., 3. p.

⁵⁸ Franciska grófné szobra. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 15., 1–2. p.

A rendezőbizottság többek közt arról is gondoskodott, hogy a felavatás napjának délutánján kellő számú vasúti kocsi álljon az utazóközönség rendelkezésére. Intézkedtek, hogy a Rozsnyóról délután 1 óra 43 perckor Bánréve irányába tartó személyvonat 20 perc késéssel induljon, hogy az ünnepség résztvevői is elérhessék.⁵⁹

Andrássy Dénes gróf Szulyovszky István uradalmi kormányzó társaságában október 18-án tekintette meg a már felállított szobrot, valamint a hely rendezési munkálatait is.⁶⁰ Október 19-én megérkeztek Rozsnyóra a szobor alkotói is, akik elégedettségüket fejezték ki a szobor elhelyezésével és környezetének kialakításával kapcsolatban. A szoborbizottság október 21-én hivatalosan is átvette alkotóitól a már teljesen kész Franciska-szobrot.⁶¹

Franciska márványból készült mellszobra egy magasabb stilizált obeliszkre került, amelynek négy oldalára kerültek a feliratok. A főoldalon az alábbi sorok olvashatóak:

ANDRÁSSY FRANCISKA
GRÓFNÉ
1838 – 1902

jobb oldali felirat:

ÖZVEGYEK, ÁRVÁK
ÜGYEFOGYOTTAK
JÓSÁGOS SZIVŰ
TÁMOGATÓJÁNAK

bal oldali felirat:

A HITÉLET, NÉPNE-
VELÉS, MŰVÉSZET
NAGYLELKŰ
PÁRTFOGÓJÁNAK

Hátsó oldal:

KÖZADAKOZÁSBÓL
EMELTE
ROZSNYÓ VÁROS
HÁLÁS KÖZÖNSÉGE

A stilizált obeliszk előtt Jézus, valamint egy kisfiú és kislány alakja került, kétoldalt pedig egy-egy hatyú díszíti.

59 Ünnepünk előkészületei. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 22., 2. p.

60 Ünnepünk előkészületei. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 22., 2. p.

61 A Franciska-szobor átvétele. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 22., 2. p.

A szobor felállításának eredeti kitűzött időpontjában, Franciska grófné halálának évfordulóján, október 26-án vármegyeszerte gyászistentiszteleteket tartottak és kitűzték a fekete lobogót is. Rozsnyón valamennyi felekezet templomában, Krasznahorkaváralján a mauzóleumban Podraczky István nagyprépost, rozsnyói káptalani helynök tartotta meg az emlékmisét, amelyen Andrassy Dénes gróffal és Sulyovszky Istvánnal együtt megjelent az uradalom teljes tisztikara és személyzete, valamint Hámos László főispán is.⁶²

2. kép. Andrassy Franciska szobrának leleplezési ünnepsége

ANDRÁSSY FRANCISKA GRÓFNÉ SZOBRÁNAK LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYE.

Forrás: Vasárnapi Ujság, 1905. november 5., 724. p.

A *Rozsnyói Híradó* a szobor leleplezése utáni napon jelent meg, így természetes volt, hogy ennek a számnak a vezércikke is a szoborleleplezéshez kötődött, valamint ugyan-ezen az oldalon közöltek egy erre az alkalomra írt verset is.⁶³ Komoróczy Miklós, a

⁶² Franciska grófné emlékezete. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 29., 2. p.

⁶³ Ünnepeinkre. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 29., 1. p.

Rozsnói Híradó szerkesztője ugyancsak írt verset erre az alkalomra, amit ő maga szavalt el az ünnepségen.

Ünnepünkre!

Óda Andrássy Franciska grófné

rozsnói szobrának a leleplezése alkalmára.

Írta és elszavalta: Komoróczy Miklós

*Itt egy szobor! A jóság, szeretet
Halhatatlanságát hirdető.
Kinek dicsére ez emeltetett,
Minden nők között fényes példa:
Egy fölmagasztalt női ideál,
Kiért ezreknek hő imája száll! . . .*

*Magyarok egén fényes csillagul
Ragyogott messze, láthatatlanul.
Fényét takarta, ámde melegével
Itt volt közöttünk szakadatlanul.
Melengető fényt, mikor ránk vetett,
Ezreknek éltetadó napja lett!*

*Érezték árvák, özvegyek, szegények
A fényes csillag enyhe melegét;
Fakadó bimbók, nemzetünk reményi
A puha fészket ő tőle nyerék.
Isten dicsére, nemzetünk javára
Ragyogott fénye a magyar hazára!*

*Hitnek, erkölcsnek, jónak és nemesnek
Hajlékot, áldást osztott fényivel,
– S ha Istenéhez könyörög a nép,
Imádság érte is száll égre fel!
Gügyögő ajkkal gyermekek imája
A csillagot, óh! de sok helyen áldja!*

*Ismertük Őt! ... Bérce Gömör legjobban,
Hisz itt fakasztott öröm-könyeket...
S hogy meghalt, a gyász itt volt legnagyobb,
Itt sírtunk érte gyászos kényeket!
De most „örömben dobog már szívünk,
Mert az Ő napja legszebb ünnepünk!*

*Itt áll márványba vésvé példaként
Mint fölmagasztalt női ideál,
Kinek emléke időtlen időkig,
Nemzedékről nemzedékre száll!
Így él a jószág, nemes szeretet
Halhatatlan, örök életet!*

*Idők fogával dacoló leend
Az anyag, melyben lelke élni fog,
Pusztíthatatlan márványkő, a melyben
Nemes, nagy szíve még mindig dobog!...
Dobog, mert nemes, hő tettekre serkent,
Példával szolgál, jóra lelkesítő tanítást adva késő nemzedéknek
A szép jelenre szebb jövőt derít!⁶⁴*

Andrássy Dénes gróf felesége szobrának leleplezése alkalmából egy nagy összeget, 24 000 koronát adományozott különféle jótékony célokra.⁶⁵

A helyi sajtóban a szoborleleplezési ünnepséggel kapcsolatban minden apró részletet közöltek. A rendezvény előtt egy nappal beszámoltak róla, hogy a távolabbi vendégek már előző este és éjjel megérkeztek. Arról is tájékoztatták a koszorúzni szándékozók, hogy a felavatási ünnepséget megelőzően a rendezőség jegyzékbe veszi a bemutatott koszorúkat, s ezeket a városháza előtt kiállítják majd, hogy a nagyközönség fél 11-ig megtekinthesse. A szervezőbizottság a koszorúk elhelyezésének sorrendjéről is döntött:

Andrássy Dénes gróf koszorúja valódi műremek lesz, ötszáz kaméliából művészileg van kötve. Az uradalmi tisztikar koszorúja is remek, ötszáz szegfűből áll. A koszorúkat a következő sorrendben helyezik a szobor talapzatára: Rozsnyó város, Rozsnyó városi testületek és intézmények, rozsnyói magánosok, Gömör vármegye közönsége, Rimaszombat város és ottani intézmények, Dobsina város és ottani intézmények, Jolsva város és ottani intézmények, gömörmegyei községek, egyházak és intézmények, Budapest székesfőváros és a fővárosi intézmények, Abaujtona megye és Kassa, valamint a megyei és kassai intézmé-

⁶⁴ Rozsnyói Híradó, 1905. október 29., 4. p.

⁶⁵ Andrássy Dénes gróf adományai. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 29., 3. p. Az erről szóló hír teljes terjedelmében a következő: „Andrássy Dénes gróf abból az alkalmából, hogy megdicsőült hitvesének, Franciska grófnénak a szobrát Rozsnyón ma leleplezni fogják, hétezer koronát küldött Markó Sándor dr. kir. tanácsos, a szoborbizottság elnökéhez. A küldött összegből a jótékony gróf óhajához képest kétezer korona adományban a rozsnyói püspöki zárda és kétezer koronában pedig a rozsnyói önkéntes tűzoltó-egyesület részesült. Háromezer koronát a város szegényei között fognak kiosztani. Küldött Dénes gróf ezenfelül még a vármegye alispánjának a kezeihez kilencezer koronát a vármegyei szegények között való kiosztás céljából és adományozott kisebb-nagyobb összegekben nyolcezer koronát a szomszédos vármegyék egyházainak, iskoláinak és egyeseinek a fölsegélyezésére.”

nyek, Zemplén vármegye és megyei intézmények, losonci kat. hitközség, vármegyék és vármegyei intézmények, községek és községi intézmények.⁶⁶

Azt is közölték, hogy a tervek szerint a koszorúk az ünnepséget követően még három napig maradnak a szobor mellett, s ezután elégetik ezeket, a rajtuk lévő szalagokat viszont előzőleg összegyűjtik, s a krasznahorkaváraljai Franciska-múzeumban helyezik majd el.⁶⁷ A várost feldíszítették a nagy eseményre.

A nagyszabású szoborleleplezési ünnepségről mind a *Rozsnyói Híradó*, mind pedig a *Sajó-Vidék* szinte minden részletre kitérő terjedelmes beszámolót közölt. A *Sajó-Vidék*ben megjelent egy CENTIFOLIUS nevű szerzőnek az ünnepségre írt, *Az ő szobra* című verse is.⁶⁸

A szoborleleplezésről szóló beszámoló a *Rozsnyói Híradó*ban *Apotheosis* címmel látott napvilágot:

Megvolt fenséges, szép nagy ünnepünk.

Andrássy Franciska grófné nagy jószágát, lelki nemességét immár egy remekbe készült szobormű hirdeti városunk főterén. S a pusztíthatatlan márványba vésett Nagyasszony megdicsőült alakja nagy-nagy tanulságul szolgál a késői nemzedékeknek. A szobor talapzatára hálával és kegyelettel elhelyezett virágkoszorúk és azok suhogó selyemszalagjai pedig az áldott emlékezetű Nagyasszonynak még a hideg kőben is dobogó szíve felé lehelik föl szálló illatukban a sok-sok szenvedő háláját, köszönetét.

Rozsnyónak új lakója támadt ebben a szoborban. Jóra és szépre vezérlő Géniusza!

*Álljon ez a szobor az idők végtelenségig s álljon szilárdan, a miként megdönthetetlenül és örökké fennáll Franciska grófné emlékezete.*⁶⁹

Annak ellenére, hogy Andrássy gróf eredeti szándéka egy kisebb leleplezési ünnepély volt, távolabbról is nagyon sok vendég érkezett, s a rozsnyói és környékbeli érdeklődők is óriási számban vettek részt az ünnepségen. „A tarka sokaság sűrű tömegét díszbe öltözött bányászok, uradalmi erdővédek, tűzoltók és hajdúk kordonja osztotta meg rendben és tartotta tágas gyűrűben a szobor díszes helye körül. A kordonon belül foglaltak helyet a küldöttségek, az ünneplésben szereplők s a város és vidék előkelő hölgyei” – számolt be a *Rozsnyói Híradó*. Az ünnepség a tervek szerint pontosan 11 órakor kezdődött, „Beethoven *Isten dicsősége* című szép darabja csendült föl a szemináriumi énekhar hatalmas hangján s keltett áhítatot az ezrekre menő közönség szívében.”

66 Szoborleleplezési ünnepség. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 29., 3. p.

67 Szoborleleplezési ünnepség. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 29., 3. p.

68 *Sajó-Vidék*, 1905. november 2., 1. p.

69 *Rozsnyói Híradó*, 1905. november 5., 1. p.

Ezt követően Dr. Markó Sándor szoborbizottsági elnök mondta el ünnepi beszédét. Egyebek közt arról is szólt, hogy „Andrectti Anselm kőfaragó mester és Martinelli Antal s Gabay Sándor kőszobrászok dicséretesen segédkeztek. A szobor díszes környezetnek tervét Berndl Rikárd iparművészeti iskolai tanár készíté s azt némi átalakítással Schmucker Eduard építész valósította meg, a vasrács pedig Lipták és Juhász rozsnói műlakatosok ügyességét dicséri.”

A szónok hosszan méltatta a grófné erőit, a rászorulóknak nyújtott támogatását, és más adományozásait:

[...] jótévő melegségével felszárította elhagyott özvegyeknek hulló könnyeit, meleg otthon teremtett elárvult kisdedeknek, meleg ruhát s meleg ételt juttatott a sors fagyától didergőknek, s az éhezőknek s megtanította a kétségbeesett csüggedőknek hinni abban, hogy van isteni gondviselés, mely nem hagyja el a szűkölködőket, s mely oly kegyes lelkeket választ ki küldötteiül, kik nem hivalkodásból, de láthatatlanul a legtisztább lelki öröm érzetével tesznek jót embertársaikkal, miként az áldott emlékü grófné tette. (...) Ki tudná megmondani, hogy hány helyen buzgólkodott az ő segedelmével, hogy a hitnek a fáklyája a sötétségben mentül szélesebb körben világítson? S ki tudná megolvasni azon lelkek számát, a kik az ő adományai által a tudatlanság homályából a nevelés és művelődés világosságába kivezettek? Sőt a szép és jó iránti lelkesedésének sugarával, nagylelkű pártfogásával még a művészetek fényének hatását is előmozdítani igyekezett. [...] Ezzel átadom a szobrot a szoborbizottság nevében Rozsnyó város közönségének gondos megőrzés végett, oly óhajással, hogy miután annak, a kit e szobor ábrázol, fő jellemvonása a szeretet volt, az ő szelleme és emlékezete tegye állandóvá e város lakói között a szeretet, a béke és a megalégedés áldásait!⁷⁰

A beszéd után lehullott a lepel a szoborról és megszólaltak a város összes templomának harangjai, eldördültek a tarackok is. A beszámoló szerint Andrassy Dénes a leleplezést követően le sem vette a szemét a szoborról. Miután elcsendesedtek az említett harangok és a tarackok, „lágy énekszó röppent föl a rozsnói két főgimnázium egyesített énekkarának száz és száz ajakán. Losonczy Fohász-át Wahlner Géza tanár szép alkalmi szövegével énekelték”. Ezután következett a Komoróczy Miklós tanár által írt ünnepi óda. „Ezt szép antik ékszerrel ékes fekete díszmagyarban maga a szerző, Komoróczy Miklós tanár, lapunk szerkesztője szavaltta el. A hatalmas s a nagy teret teljesen betöltő hangon, szépen elszavalt jeles költemény nagy hatással volt az ünneplő közönségre.” Ezt követően Sziklay Géza polgármester szólt a jelenlévőkhöz és a város közönsége nevében vette a szobrot gondjába. Ismét vers következett: „Schmiedt Mariska egy fiatal, serdülő leánya lépett fehér ruhában az ünneplők elé s szavalt el egy kedves költeményt a lelki jószágban gazdag grófnéről, a ki életében a leánykát is jószágával halmozta el.”

A koszorúzás során többen is egy-egy mondat kíséretében helyezték el koszorújukat, Dénes gróf koszorúját Sulyovszky István, a grófi uradalom kormányzója helyezte el

⁷⁰ Rozsnyói Hiradó, 1905. november 5., 1. p.

az alábbi szavak kíséretében: „Leteszem e koszorút a legnagyobb szeretet nevében, a mely valaha élt!” Terray Gyula főesperes teljes egyházi papjaival együtt tette le az ág. hitv. evang. egyházmegye koszorúját, s hosszabban méltatta a grófné erényeit:

Megdicsőült szellem!

A míg testben éltél, nemes érzéked volt minden emberbaráti intézmény, mosolyod volt minden öröm, fájó érzésed volt minden fájdalom, könnyűd és vigaszod volt minden földi baj és szenvedés számára. Ezért van most emléked e szoborban megörökítve.

De hogy már meghaltál, hogy csak megdicsőült szellemed tekint le reánk az égből, mind azok, kikkel jót tettél, kiknek bekötözted vérző sebét, kiknek felszárítottad fájó könynyét, egy-egy fűmagot hoztunk és szórunk képmásod lábai elé, egy-egy rózsát ültetünk el szemeid elé, s te könnyeidért pedig mennyei hazádból az Isten könnyűjét, az égnek harimatát imádkozzuk le, hogy képmásod ezen kertje, örökké zöld, örökké viruló legyen és hogy a te áldott emléked, nem csak e kőszobor, de nemesen dobogó szívek hálájában is örökké éljen!

Íme én elhoztam kertetbe egy virág füzért, leteszem azt a gömöri ág. hitv. evang. ker. egyházmegye nevében, leteszem képmásod lábai elé, soha el nem évülő hódolattal...⁷¹

A rozsnói kat. főgimnázium koszorújának szalagjára a „Jótevőnk, áldjuk emlékedet” szöveget hímezték, amit az igazgató „Leteszem ezt a koszorút a jóság angyala tanulságul szolgáló szobrának a talapzatára tanári karunk és az ifjúság soha el nem múló hálája és kegyelete zálogául” szavak kíséretében helyezett el a szoborhoz. A koszorúzők között volt többek közt özvegy Andrássy Manóné grófnő, Andrássy Géza gróf, fiai, Károly és Manó grófok is, valamint Gömör vármegye, Rozsnyó város, a város valamennyi oktatási intézménye, egyesületei és más intézményei, a rozsnói és vármegyei egyházak, Dobsina, Jolsva és Putnok városok, Budapest székesfőváros, Kassa város, az Országos Állatvédő Egyesület, az Országos Bányászati és Kohászati Egyesület Borsod-gömöri Osztálya, a környékbeli jótékony egyesületek és még sokan mások. Figyelemre méltó, hogy a leleplezési ünnepség a *Himnusz* eléneklésével ért véget.

A grófné felavatott mellszobra hófehér márványból készült, s egy stilizált obeliszken helyezték el, amelynek talapzatán három alak látható. Krisztus egy kisfiút s egy nagyobbacska leánykát karjával szelíden átfogva tereli a szobor főalakja, a grófné felé, a leánya a grófné márványalakjára néz fel. Az obeliszken aranybetűs felirat olvasható az alábbi szöveggel: „Andrássy Franciska grófné 1838–1902. A jobb oldali szöveg: Az özvegyek, árvák, ügyefogyottak jóságos szívű támogatójának baloldalon pedig ez olvasható: A hit-élet, népnevelés, művészet nagylelkű támogatójának, a hátsó oldalon pedig ez olvasható: Közadakozásból emelte Rozsnyó város hálás közönsége.”

71 Rozsnyói Híradó, 1905. november 5., 3. p.

Megjegyezzük, hogy ez a mondat nem fedi a valóságot, ugyanis nem csupán Rozsnyó közönsége adakozott a szoborra, hanem ahogyan azt fentebb már láthattuk és a sajtóban folyamatosan közzétett adakozó személyek, községek neve stb. is bizonyítja, a szobor költségeihez jelentős mértékben járultak hozzá a szűkebb és távolabbi adományozók is.

Andrássy Dénes gróf az ünnepség befejeztével a résztvevők éljenzése közben kocsiján Krasznahorkára hajtattott. Nem vett részt az ünnepi ebéden, amelyen egyébként 280-an jelentek meg, akiknek egyik része az úri kaszinóban, a másik pedig a városháza nagytermében kapott helyet. Ahogy ebben az időszakban az emlékjelek állítását követő ünnepi ebédeken szokásos volt, számos pohárköszöntő hangzott el. A legelsőt Markó Sándor, a szoborbizottság elnöke monda, dicsérte az Andrássyak történelmi szerepét, s „az Andrássy család dicső férfitagjainak fölemlítése és Nagyasszonyainak méltatása kapcsán most a polgári erényekben gazdag férj, Andrássy Dénes hitvesének, Franciska grófné emlékezetének gyújt fátylát”.

Bornemisza László alispán Andrássy Dénes grófot éltette: „a jótékonyság és művészetek rokonvonását fejtegetve, megdicsőült nagynénje emlékezetének hódol s köszönti mindazokat, a kik a szobormű létesítésével az ő nagybátyját, Dénes grófot, a boldog embert még boldogabbá tették.” Sulyovszky István kir. tanácsos, uradalmi kormányzó a jelenlévőknek tolmácsolta Andrássy Dénes gróf üdvözlését és köszönetét, s poharát a lelkes közönségre, valamint a szobrot megalkotó két művészre ültette, amit még számos pohárköszöntő követett.

A díszebéd alatt sürgöny érkezett a gróftól az alábbi szöveggel: *Lelkem mélyéből eredő hálával üdvözlöm drága jó nőm szobrát leleplező közönséget. A városnak és a vezető szoborbizottságnak ezúton is köszönetemet küldöm.*

Öszinte tisztelettel: Andrássy Dénes⁷²

A koszorúkról három nap elteltével leszedték a szalagokat és a krasznahorkaváraljai mauzóleumba, Andrássy Franciska grófné végső nyughelyére vitték. Néhány felirat ezekről: „A krisztusi erények mintaképének, A jótékonyság nemtőjének, A művészetek pártfogójának, Nem kőbe, de szívünkbe van írva neved, úgy őrizzük híven emlékedet, A közművelődési intézmények pártfogójának, A jótékonyság megdicsőült angyalának, Hódolunk angyali jóságodnak, nemes erényeidet hirdetni és követni fogjuk” stb. A koszorúkat három nappal a felavatási ünnepség után elégették.⁷³

A Franciska-szoborbizottság november 25-én tartotta meg utolsó ülését, amelyen meghallgatták és tudomásul vették a számvizsgáló bizottság és a pénztáros, Gál Miksa jelentését, aki beszámolt róla, hogy a szoboralapból valamennyi kiadás rendezése után 321 korona 46 fillér maradt, amit a bizottság a Franciska-szobor fenntartási tőke alap-

⁷² Apotheosis. *Rozsnyói Híradó*, 1905. november 5., 3. p.

⁷³ Szoborleleplezési ünnepség. *Rozsnyói Híradó*, 1905. október 29., 3. p.

jául a városnak adott át.⁷⁴ Ezt az összeget Andrássy gróf ezer koronára egészítette ki. A gróf egyébként a szobor anyagának, talapzatának és a környezetének rendezéséhez tetemes összeggel járult hozzá. Ő fedezte a leleplezést követően a „szobormű háttérét képezendő növényzetet és annak elültetésével járó költségeket is”.⁷⁵

A város később gondoskodott a szobor védelméről is, amikor az időjárás hidegebbre fordult, „deszkából készült védőköponyeggel” fedték be.⁷⁶

Andrássy Franciska szobrának felavatását követően nem találunk híreket azzal kapcsolatban, hogy valamilyen kultusz kapcsolódott volna hozzá, értjük ez alatt, hogy halálának vagy születésének napja alkalmából koszorút vagy virágot helyeztek volna el, vagy megemlékezést tartottak volna. A Kossuth-szoborral ellentétben a Franciska-szobor az első Csehszlovák Köztársaság idején is helyén maradt, nem tudunk róla, hogy tervezték volna eltávolítását. Az 1938-as visszacsatolás után sem kötődött hozzá kultusz, s nem szenteltek neki figyelmet, amit annak tudhatunk be, hogy nem egykori politikai szereplőről van szó.

Abból adódóan, hogy a szobor a főtér központi helyén állt, a szocializmus időszakában bizonyos politikai megmozdulásokat a közelében tartottak meg. Ilyen volt például az az 1961. május 5-én a Franciska-szobor előtti megmozdulás, amelyen „Rožňava polgárai is kifejezték tiltakozásukat az imperialisták Kuba elleni gáztette ellen,”⁷⁷ de más politikai jellegű rendezvényeket is említhetnénk.

Csehszlovákia 1968-as megszállását követően néhány év eltelte után azonban megpecsételődött az emlékmű sorsa. Az ok egyrészt ideológiai jellegű volt, az úri Magyarország, a népet elnyomó burzsoázia képviselőjét látták benne, s mivel ráadásul magyar nemzetiségűnek tekintették, s dominánsan meghatározta a városképet, a kommunista-nacionalista városvezetés nem tűrte tovább, a helyiek és környékbeliek megrokonnyodására. A fő kezdeményező a Városi Nemzeti Bizottság elnöke, Ľudovít Lučko volt, de más személyek is akadtak, akiknek nem volt ínyére, hogy a város főterének központi helyén egy szerintük a „szegény népet kizsigerelő” grófnő szobra áll.⁷⁸

74 Rozsnýói Híradó, 1905. november 26., 2. p.

75 A Franciska-szobor fõntartására. Rozsnýói Híradó, 1905. december 3., 3. p.

76 A Franciska-szobor megvédése. Rozsnýói Híradó, 1905. november 12., 2. p.

77 Gömöri Hajnal, 1961. május 5., 2. p.

78 Edita Kušnierová rozsnýói mûvészettörténész *História jedného omylu* [Egy tévedés története] címmel egy ilyen állításra reagált 15 év távlatából egy, V. Lenka név alatt megszólaló rozsnýói nőnek, a kommunista párt Pravda című napilapja 1972. évi 109. számának 3. oldalán megjelent írására, a tényekkel cáfolva meg a szerző valótlan állításait. *Rožňavský mesačník*, 1990/12, 8–10. p.

1973-ban távolították el helyéről, s a krasznahorkaváraljai mauzóleum előtt (a főútnak háttal, s arccal a mauzóleum felé) állították fel, helye a rozsnyói főtéren azonban üresen maradt egészen 1984-ig, amikor oda a felszabadítók szoborcsoport került.

Az eredeti helyére való visszaállítás csak a rendszerváltás után jöhetett szóba. Sajnos, az akkori városvezetés tagjainak zöme leszavazta, hogy visszahozzák a szobrot Rozsnyóra. Görgy Árpád magyar városi képviselő ekkor közölte, hogy nem nyugszik bele a döntésbe, s felhatalmazást kért arra vonatkozóan, hogy ő felvállalja az ügyet, s mindent megtesz annak érdekében, hogy Franciska visszakerüljön Rozsnyó főtérére. Később a város illetékesei meggondolták magukat és fokozatosan ők is felkarolták a szobor visszahozatalának ügyét. Mivel a szobor restaurálásra szorult s a környezetét is vissza kellett állítani eredeti állapotába, a költségek biztosítása végett adománygyűjtést is meghirdettek. Az újraavatásra 1993-ban került sor. A szobor ünnepélyes leleplezésével a május 31-én tartott városi önkormányzati ülésen foglalkoztak a városi képviselők. Végső Viktor javasolta, hogy a szobor felavatása a Csemadok gombaszögi országos ünnepségével egy időben legyen, javaslatát azonban elvetették. Ugyancsak leszavazták Mátyus Gyula képviselő azon ötletét, hogy az ünnepségre hívja meg az önkormányzat Michal Kováč szlovák és Göncz Árpád magyar köztársasági elnököt.⁷⁹

Az újra felállított Franciska-szobrot körülvevő korlátra a szobor elé egy szlovák nyelvű bronz emléktáblát helyeztek el tájékoztatásul az alábbi felirattal:

FRANTIŠKA ANDRÁSSYOVÁ

1838–1902

VELKODUŠNEJ PATRÓNKE DUCHOVNÉHO ŽIVOTA, OSVETY A UMENIA,
DOBROČINNEJ PODPORITELKE BIEDNYCH, VDOV A SIROT
Z VEREJNEJ ZBIERKY POSTAVILI VĎAČNÍ ROŽŇAVČANIA V ROKU 1905
POMNÍK BOL ZNOVUPOSTAVENÝ Z PROSTRIEDKOV MESTA A ŠTÁTU
A Z VEREJNEJ ZBIERKY V ROKU 1993⁸⁰

Mivel az újraállítását követő három évtizedben a szobor állaga nagyon leromlott, időszerűvé vált az ismételt felújítása. Az újraállítás harmincadik évfordulója alkalmából, 2023. november 15-én a Városházán emlékünnepséget rendeztek. Az ünnepség egyik célja az volt, hogy felhívják a figyelmet a szobor állapotára és a restaurálás szükségességére.⁸¹

79 Kassai Kerületi Levéltár Rozsnyói Fióklevéltára. A rozsnyói városi önkormányzat üléseinek jegyzőkönyvei. 4. számú doboz.

80 Magyarul: ANDRÁSSY FRANCISKA/ 1838–1902/ A LELKI ÉLET, A MŰVELŐDÉS, MŰVÉSZET/ NAGY PATRÓNUSÁNAK,/ SZEGÉNYEK, ÖZVEGYEK ÉS ÁRVÁK JÓTÉKONY TÁMOGATÓJÁNAK/ ÁLLÍTOTTA A HÁLÁS ROZSNYÓIAK ADOMÁNYAIBÓL 1905-BEN/ AZ EMLÉKMŰVET ÚJRAÁLLÍTOTTA A VÁROS ÉS AZ ÁLLAM TÁMOGATÁSÁBÓL/ ÉS ADOMÁNYOKBÓL 1903-BAN

81 Spomienka na návrat pomníka Františky Andrassyovej. <https://roznavskenoviny.sk/spomienka-na-navrat-pomnika-frantisky-andrassyovej/> (utolsó megtekintés: 2025. 10. 4.)

3. kép. Meghívó a szobor újraállításának 30. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségre

Forrás: <https://www.roznava.sk/spomienkovestretnutie-k-30-vyrociu-navratu-pamatnika-frantisky-andrassyovej-do-roznavy-a562-13194>

4. kép. Felhívás adakozásra a szobor felújítására

Forrás: <https://rozsnovidek.k/2023/12/01/adomanygyujtes-andrassy-franciska-grofne-szobranak-felujitasara/>

Rozsnýó Önkormányzata a 2023. novemberi ülésén részletesen foglalkozott a szobor felújításának kérdésével, amit Robert Kobezda képviselő terjesztett elő. Elmondta, hogy a Ján Filo szobrászművész által 2022-ben kidolgozott terv szerint a restaurálás költségei (beleértve a 3 mellékalakot és a két hattyút is) körülbelül 400 ezer eurót tesznek ki. A felújítás szükségességét az önkormányzat egyebek közt az alábbiakkal indokolta:

A nemzeti kulturális műemlék állapota egyre romlott az elmúlt években, amire a város lakói is felhívták a figyelmet. A felújítás hozzájárul Rozsnýó imázsának javításához, az idegenforgalom növekedéséhez, mivel az emlékmű, a háttérben a város tornyával, a leglátványosabb fényképezkedési helyszín lett Rozsnýón, és egész Európából vonzza a látogatókat.⁸²

A felújítást két fázisban tervezték megvalósítani, az első költségei körülbelül 176 ezer eurót tettek ki. Ezen az ülésen döntöttek arról, hogy pályázattal fordulnak a Kulturális

82 Spomienka na návrat pomníka Františky Andrássyovej. <https://roznavskenoviny.sk/spomienka-na-navrat-pomnika-frantisky-andrassyovej/>

Minisztériumhoz, s ekkor határoztak arról is, hogy a lakosság körében gyűjtést indítsanak a szobor javára.⁸³

A Kulturális Minisztériumhoz több pályázatot is benyújtottak, minden alkalommal eredménytelenül. Bekapcsolódtak az Általános Hitelbank (*Všeobecná úverová banka*) Alapítványa által meghirdetett Szlovákia kincsei (*Poklady Slovenska*) szavazásalapú támogatási programjába,⁸⁴ de itt sem jártak sikerrel.⁸⁵

Ez ideig annyi előrelépés történt, hogy a szobor jobb és bal oldalán lévő hatyúkat már restaurálási műhelybe szállították.

2. Andrassy Franciskához kötődő egyéb emlékjelek

A grófné Rozsnyón és környékén számos oktatási és más intézményt, egyházat, szegélyeket, özegeket, árvákat stb. támogatott anyagilag; férjével több alapítványt is létrehozta, egyebek közt oktatási vonatkozásúakat is.

Andrassy Franciska adományának köszönhetően menház épült az idősök részére, amelyet 1904. október 21-én avattak fel a mai Šafárik utcában. Napjainkban a Bányászati Múzeum egyik részlege működik benne. Az épület homlokzatát egy fehér márványból készült dombormű díszíti, középen a grófnét ábrázolja profilból, jobb és bal oldalon pedig két angyalka látható. A felavatásról megjelent rövid tudósítás:

Folyó hó 21-én délelőtt 11 órakor nyitották meg és adták át rendeltetésének a városi Franciska menházat. Az ünnepies megnyitás alkalmából nagy számban jelentek meg a menház-bizottság és a jótékony nőegylet tagjai. A menház bizottság nevében Sziklay Géza szólott röviden és adta át a menházat rendeltetésének és bízta annak gondozását a nő-egyletre, melynek nevében Törköly János egyleti jegyző mondott magvas és minden ízében költői szárnyalású ünnepi beszédet. A megjelentek azután megtekintették a min-taszerűen berendezett menház valamennyi helyiségét és mindannyian beírták neveiket a menház vendégkönyvébe.⁸⁶

Jelentős összeggel járult hozzá a rozsnyói zsinagóga felépítéséhez is. A Rozsnyói Zsidó Hitközség egy emléktáblán örökítette meg a grófné nagyvonalúságát. Az ünnepélyes felavatás meghívóját a *Sajó-Vidék* is közölte:

83 Felújítják Rozsnyón Andrassy Franciska grófné, gróf Andrassy Dénes felesége 20. század elején készült emlékművét. <https://www.bumm.sk/regio/2023/11/27/rozsnyo-gyujtest-inditott-andrassy-franciska-grofne-emlekmuvenek-felujitasara> (utolsó megtekintés: 2025. 10. 5.)

84 <https://rozsnyovidek.sk/2024/06/04/szavazzon-hogy-a-franciska-szobor-nyerje-el-a-felujitasi-tamogatast/> (utolsó megtekintés: 2025. 10. 5.)

85 Egész évben gyűjtenek a rozsnyói Franciska szobor megmentésére. <https://www.gomori-lap.sk/rozsnyo/egesz-evben-gyujtenek-a-rozsnyoi-franciska-szobor-megmentesere/> (utolsó megtekintés: 2025. 10. 5.)

86 *Rozsnyói Híradó*, 1904. október 23., 3. p.

A rozsnýói izr. hitközség boldog emlékezetű Andrássy Francziska grófné örök emlékeztére emléktáblát helyezett el templomában, melynek fölépítését a néhai nemes Úrasszony tekintélyes összeggel elősegítette. Az emléktáblát a hitközség f. hó 26-án délelőtt 11 órakor leplezi le és avatja föl az évenként megtartani szokott istentisztelet keretében. Ezen ünnepélyes alkalomra a hitközség a város t. közönségét ezennel meghívja.

Az ünnepély sorrendje a következő: 1. Gyászdal, 2. A 16. zsoltár, 3. Emlékbeszéd, 4. Héber ima a néhai Grófné lelkiüdvéért. 5. Gyászkar⁸⁷

5. kép. Franciska grófné szobra napjainkban

Forrás: L. Juhász Ilona felv., 2025

87 Sajó-Vidék, 1905. október 19., 3. p.

A tábla felirata:

[legföül 2 héber szó]

CSÍKSZENTKIRÁLYI KRASZNAHORKAI

ANDRÁSSY FRANCISKA GRÓFNÉ

EMLÉKEZETÉRE

1838–1902

*Angyali jószágod áldja hálás szívünk
és e hely örökké élteti nemes emlékedet*

[legalul a jobb oldalon 2 sor héberül]

Mivel a zsinagógát az 1950-es évek végén lebontották, az emléktábla a Bányászati Múzeum gyűjteményébe került.

Egy korabeli hír szerint az evangélikusok Andrásy Franciska emlékére alapítványt szándékoztak tenni a majd egykor a templomhoz felépülő toronyban elhelyezendő harangra, amelyet Franciska-harangnak neveztek volna el.⁸⁸ Az evangélikus templomnak ma sincs tornya, így értelemszerűen a tervezett harang sem készült el.

Andrásy Franciska jelentős anyagi támogatásának köszönhetően a Menház mellett épült fel a Bányászati Múzeum díszes épülete is, amelyet 1912-ben nyitottak meg, majd 1943-ban összevonták a városi múzeummal.⁸⁹ Ez alkalomból egy emléktáblát is elhelyeztek az épületen, amely ma a Bányászati Múzeum kiállításán látható. A múzeum bejárata melletti domborműves díszítésben látható Andrásy Dénes reliefje, mivel azonban nagyon miniatűr ábrázolásról van szó, csak kevesen fedezik ezt fel.

Franciska emlékjeleinek tekinthetjük a róla készült portrékat, pontosabban azok másolatait is, amelyek halála után több helyen megtalálhatóak voltak. Rudnay Józsefné, a budapesti országos nőképző egyesület alelnöke például, aki 1903-ban látogatott Rozsnyóra, „a rozsnyói nőegylet által segélyezett városi kisdudóv intézetében [...] helyezte el gróf Andrásy Dénesné olajban megfestett arcképét”,⁹⁰ ugyanekkor a krasznahorkaváraljai alapiskolának ajándékozott egy Franciskáról készült olajfestményt.⁹¹

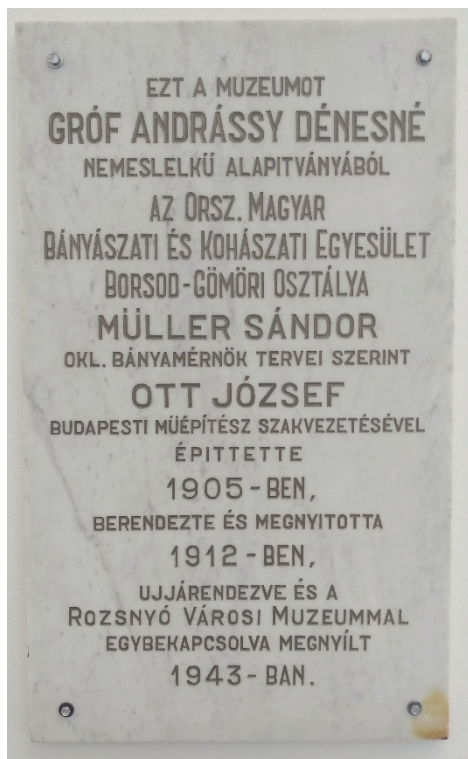
88 A rozsnyói Franciska-harang. *Rozsnyói Híradó*, 1903. február 8., 2. p.

89 <https://www.banmuz.sk/hu/informaciok/rolunk> (utolsó megtekintés: 2025. 10. 5.)

90 Scheffer Etelka: *A rozsnyói nőegylet 50 éves történetének adatai*. Rozsnyó, 1906, 62. p.

91 „Arcképleplezés az elemi iskolában. Említettük annak idején, hogy Rudnay Józsefné, a budapesti országos nőképző alelnöke a krasznahorkaváraljai elemi iskolának ajándékozta Franciska grófné olajban megfestett arcképét. Az iskola igazgatósága e képet köszönettel fogadta, az egyik tanteremben elhelyezte és folyó hó 25-én iskolai ünnepség keretében

6. kép. Az 1943-ban készült emléktábla

Forrás: Mogyorósi Norbert felv., 2022

Andrássy Franciska grófné máig élő kultuszának még számos bizonyítékát találjuk, például róla nevezték el a Főtéren 1993-ban létrehozott Contesa nevű bárt és kávéházat,⁹² ez azonban ma már nem létezik.

Amint arról a fentiekben már szó volt, Andrássy Dénes a rozsnýói felekezetek számára nagyobb összeget adományozott abból a célból, hogy felesége emlékére évente október 26-án emlékmisét/istentiszteletet tartsanak templomaikban és a krasznahorkai mauzóleumban. 2024-ben, Andrássy Franciska temetésének 120. évfordulója alkalmából a

leleplezte. Az ünnepség reggel fél 8 órakor Szkaupil József plébános, iskola igazgató szép beszédével vette kezdetét, a mely után a gyermekek szent misét hallgattak a templomban. Majd ismét a tanterembe vonultak, a hol előbb Traum Péter papnövendék alkalmi költeményét szavalta el egy kis iskolás leányka, ezután pedig Traum József tanító mondott beszédet. Az ünnepséget énekkel fejezték be, a melyet Frick György tanító vezetésével az iskolás gyermekek igen szépen adtak elő." (*Rozsnýói Híradó*, 1903. május 31., 2–3. p.) Krasznahorkaváralján egy obelisz is őrzi a grófné emlékét és egy teret is elneveztek róla.

92 Zora Gemera, 1993. március 2., 1. p.

mauzóleumban tartott gyászmise nagy publicitást kapott, egyrészt az évforduló miatt, másrészt pedig azért, mert ritka kegytárgyakat is használtak ezen a szentmisén:

A Dénes gróf által egykor készítettett értékes liturgikus tárgyakat a Betléri Múzeum csak a nagyobb évfordulókon szállíttatja a mise helyszínére, mégpedig rendőri felügyelettel, szigorú biztonsági intézkedések közepette. Az egyik ilyen kivételes tárgy egy 265 drágakövel és gyönggyel díszített 18 karátos aranykehely, melyet a gróf Franciska halála után felesége ékszereiből készítettett, hogy egyetlen más nő se hordhassa többé azokat.⁹³

A magyar nyelvű emlékmisét Balázs Patrik krasznahorkaváraljai plébános celebrálta, a mise végén a várhosszúréti Andrassy Dénes Férfikar⁹⁴ énekelt.⁹⁵

ILONA L. JUHÁSZ

THE MEMORIALS OF FRANCISKA ANDRÁSSY IN ROŽŇAVA IN THE FLOW OF TIME

The memory of Franciska Andrassy, née Hablawetz (Vienna, October 4, 1838 – Munich, October 26, 1902), wife of Count Dénes Andrassy, is still vividly present in Rožňava (Rozsnyó) and its surroundings due to her refined social conscience and generous donations. This study surveys the memorials located in the present-day district seat (and its immediate vicinity) that evoke the memory of the popular Countess. Drawing on contemporary press reports, archival documents, and her own field research, the author devotes considerable space to the circumstances surrounding the erection of the Countess's bust, which still stands in Rožňava's main square (but has been relocated several times over the years due to changes of sovereignty and régimes), and the inauguration ceremonies of the sculpture, unveiled exactly 120 years ago in 1905. Furthermore, the study examines the memorial plaques in the town that refer to her generous donations and supportive gestures (alms-house, synagogue, one of the Mining Museum buildings, etc.), as well as her memorials in Krásna Hôrka (Krasznahorka) and Krásnohorské Podhradie (Krasznahorkaváralja).

⁹³ <https://rozsnyovidek.sk/2024/10/27/gyaszmise-andrassy-franciska-grofne-krasznahorkai-temetesenek-120-evfordulojan/> (utolsó megtekintés: 2025. 10. 6.)

⁹⁴ Az énekkar 4 falu: Hárskút, Jólész, Krasznahorkaváralja és Várhosszúréti jó hangú férfiaiából alakult 2012-ben.

⁹⁵ <https://rozsnyovidek.sk/2024/10/27/gyaszmise-andrassy-franciska-grofne-krasznahorkai-temetesenek-120-evfordulojan/> (utolsó megtekintés: 2025. 10. 6.)